

מעצי החורש הטבעי בישראל

*Trees of the
Holy Land*

277

12/1981

טבת התשמ"ב

משרד התקשורת
השירות הבולאי

MINISTRY OF COMMUNICATIONS
PHILATELIC SERVICES

החורש הטבעי בישראל

"כי הר יהיה לך, כי יער הוא — ובראתו, והיה לך תוצאותיו" (יהושע פרק י"ז פס' י"ח) — כך אומר יהושע לבני יוסף בעת התנחלות השבטים בארץ ישראל. כיום, אין יודעים מה היתה דמותו של יער מקראי זה. שנים רבות של הזנחה וכריתה פראית, הן של תושבי הארץ והן של תושבי הארצות השכנות, כמעט שלא הותירו זכר ליערות אלה.

בענין זה, מסכם את רשמיו ומסקנותיו הלויטנט האנגלי קונדור, שעמד בראש משלחת סקר לחקירת ארץ-ישראל בין השנים 1872—1875: "על פי סימנים המצויים בכל הארץ מסתבר, כי שינויים ניכרים חלו בצומח-הבר להפחתת העצים. עתה, באין חוקים להגנת היער, חוטבים הפלאחים ושורפים עצים להסקה ("חאטבי"). פעולות כריתה אלה משפיעות, ללא ספק, לרעה על מראה הארץ. האדם, לא הטבע, הוא שהחריב את טיב הארץ". אין פלא, איפוא, כי הסופר האמריקאני המפורסם מרק טווין סיכם את סיורו בארץ בשנת 1867 בספרו "מסע התענוגות לארץ הקודש" כך: "מכל הארצות הנודעות בנוף המכוער, חושבני, כי זו ראויה לכתר האליפות. הגבעות קרחות ודהויות וחזותן עלובה. העמקים הם מדבריות מכוערים. זוהי ארץ שיממון ושברון-לב. ארץ-ישראל עטוית-שק ואפר, שוממה ומכוערת".

ממשלת המנדט הבריטי, שחוקקה את פקודת היערות כבר בשנת 1927, הצליחה להציל את השרידים האחרונים של החורשים ולהביא להתאוששותם שנמשכה לאחר קום מדינת ישראל.

אף על פי כן, שטחי החורש הטבעי בגליל, בכרמל, בשומרון ובהרי-יהודה משתרעים על פני כ-400 קמ"ר בלבד, שאינם אלא כשני אחוזים משטחה של מדינת ישראל. גם על אייריק אלה מרחפת סכנתם של שלושה "אבות הנזיקין" לחורש: הכריתה להסקה ולפחמים, רעיית-יתר של עזים ובעיקר השריפה.

מאות שריפות נגרמות בארץ מדי שנה ומכלות אלפי דונאמים של חורשים טבעיים ויערות נטועים. כי זאת כדאי לדעת ולזכור, בארץ ישראל שריפות אינן פורצות — הן נגרמות, בעיקר, בגלל רשלנות וחוסר תשומת לב.

במבט כללי נראים החורשים כמישטח ירק אחיד של עצים ושיחים הנדחסים זה לזה ומשתלבים למיקשה אחת. יש מהם שעוטים עלוותם כל ימות השנה; אחרים משירים את עליהם בסתיו ושרויים בעירום במשך החורף. בעונת השלכת חולפים בחורש גלי-צבע המזכירים את שלכתם של עצי ארצות הצפון. כדי להוסיף גוון על צבע, מבשילים אז גם פירותיהם של רוב צמחי החורש. לעומת זאת, באביב עדים אנו לחגיגה אמיתית; לבלוב ופריחה נאבקים על המלוכה ומשיכת תשומת-הלב.

שלושה מעצי החורש היפים מופיעים בסדרת בולים זו.

קטלב מצוי

אגדת עם מספרת על מעשה ברועה שרב עם אביו. תוך כדי דין ודברים הניף הבן את המטה שבידו על אביו והרגו. מהענף, שהוכתם בדם האב, עלה וצמח עץ, שגזעו אדום וחלק. מכאן, גם שמו – קטלב, שהוא קצור של קטל-אב.

הקטלב הוא עץ יוצא דופן במראהו בין עצי החורש. אין פלא בכך, כי הדמיון המזרחי היה זקוק לאגדה כדי "להסביר" ייחוד זה. פרט לגזעו החלק עוטה הקטלב עלים ירוקים, גדולים ומבריקים כל ימות השנה. באביב משתלשלים מקצות ענפיו אשכולות פרחים פעמוניים בצבע קרם. בסתיו מבשילים מהם פירות כדוריים מחוספסים ואדומים, כעין הדובדבנים והם ראויים למאכל.

הקטלב גדל בעיקר בבתי-גידול לחים וקרירים בחורש ואפשר לפגשו בגליל, בכרמל, בשומרון ובהרי יהודה. לרוב, הוא צומח כשיח עם גזעים אחדים, אולם לעתים, יתנשא כעץ אחד העשוי להגיע לגובה של ששה-שבעה מטרים.

כליל החורש

בקץ קשה להבחין בכליל החורש בין העצים והשיחים הסובבים אותו. גם בחורף, כשהוא שרוי בשלכת, אין הוא בולט במיוחד. אולם באביב, עת ענפיו מניצים אלפי פרחים וורודים-אדמדמים, אי אפשר להתעלם ממנו. הוא נראה מרחוק ומצדיק, ללא עוררין, את שמו – כליל החורש! עץ זה מקדים פריחה לבלוב ורק עם תום הפריחה מניצה העלווה.

כליל החורש גדל בפינות לחות של החורש הים־תיכוני. אפשר למצוא גם בהרי יהודה ושומרון, אך הוא שכיח ונפוץ יותר בכרמל ובגליל. לרוב, זהו עץ קטן, או בינוני, אך יש עצים אחדים המתנשאים לגובה של שמונה מטרים ואף למעלה מזה.

אלון התבור

אלון התבור הוא אחד משלושה מיני אלון הגדלים בתחומי ארץ ישראל. באזורים מסויימים, כמו למרגלות התבור, בגבעות אלונים, טבעון ובמורדות הגולן התחתון, הוא העץ השולט, כיום, בנוף. באזורים אחרים הושמדו יערות של אלוני התבור ורק חורשות קטנות מעידות על תפארתם בעבר. שמורת אלון, שליד פרדס־חנה מעידה על דמות היער, שהשתרע ברחבי השרון וחורשת טל מעידה על היערות שעיטרו את ביצות החולה.

שתי חורשות אלה נשתמרו בזכות קדושתן לתושבים המקומיים, שלא העזו לפגוע בעצים. עצי היער הטבעי בחורשת טל מתנשאים לרום של כשמונה עשר מטר ולכל אחד מהם צמרת רחבת היקף. אין עוד עצים טבעיים בארץ הדומים להם בקומתם ודמותם. לקראת החורף מזהיבים־משכימים עלי האלון ולאחר זמן־מה, נושרים. יערות של אלוני התבור, הם היחידים בארץ, בהם אפשר לראות נופי שלכת, במלוא מובנה של המלה. בבוא האביב מלבלבים העצים בירוק־צהבהב, אך לבלוב זה אינו אחיד, עץ אחד מקדים ושכנו מאחר. בסתיו ובראשית החורף מבשילים פירותיו־בלוטיו של האלון ומתבלטים מתוך הספלול הגדול והקשקשני.

עזי פז

PHOTO: DR. U. PAZ; D. DAROM

צלמים: ד"ר ע. פז, ד. דרומ

GRAPHICS: I. GRANOT

גרפיקה: י. גרנות

out this tree from surrounding trees and bushes and even in winter, when it is bare of leaves, it does not stand out. In the spring, however, when its branches produce thousands of reddish-pink flowers, it cannot be overlooked — it is conspicuous for miles around. The “Judas Tree” produces its flowers before its leaves and only at the end of its flowering do the leaves appear. It flourishes in damp corners of Mediterranean forests and, while its main habitat is the Carmel and the Galilee, it can also be found in the Judean Hills and in Samaria. It is generally a small or medium-sized tree but occasionally attains a height of 8 meters or more.

Balanea Oak. Three species of oak flourish in Israel of which the Balanea is one. In certain areas of the country such as the slopes of Mt. Tabor, Tivon and the lower slopes of the Golan, it is the dominant tree. In former times there were large forests of Balanea Oak in the country but they have all been destroyed and only a few small forests remain — the oak Reserve near Pardess Hanna which reminds us of the oak forests that covered large areas of Samaria, and the Tal Grove that recalls the forests that were once the glory of the Hula region. These two small forests survived and have been preserved because they were sacred to the local inhabitants who did not dare despoil them. The Tal Grove is also the outstanding example of a natural forest in Israel — its trees soar to a height of 18 meters, each with wide-spreading branches, and nowhere else in the country are there to be found trees of a comparable height and appearance. In the spring, the trees produce greenish-yellow blossoms but not all at the same time. In the autumn, the leaves of the Balanea Oak turn a yellow-brown and wither; the Balanea forests are the only ones in which you can see the falling leaves of autumn in their full glory. As autumn ends and winter begins, its fruits ripen to produce the acorn in its scaly cup.

total natural forest areas of the Galilee, the Carmel, Samaria and the Judean Hills amount to only 400 square kilometers — a mere 2% of the area of the State of Israel.

Even these forests are threatened by their three traditional enemies: felling for firewood, over-grazing by goats and, especially, fire. Each year there are hundreds of forest fires in the country which destroy thousands of dunams of natural and newly-planted forests.

At first glance the forests resemble a uniform green carpet composed of a dense mass of trees and bushes — but this is deceptive. Dozens of different species of trees and bushes contribute their share to the general pattern — some keep their leaves throughout the year, others shed theirs in the autumn and are bare all winter long. In the autumn, the changing colours of the leaves remind one of Europe. It is then that the fruits of the forest ripen to add their colours to the scene, while spring is a veritable festival of colour as the buds and flowers vie with each other for the attention of the enchanted spectator.

This series of stamps depicts three of the most beautiful trees of the forest. *Arbutus* (wild strawberry). The appearance of the *arbutus* is unlike that of other forest trees. In addition to its smooth bark, it has large, green shiny leaves all the year round. In the spring, clusters of cream-coloured, bell-shaped flowers sprout from the ends of its branches which, in turn, give way in the autumn to round, striped, edible, red fruits resembling strawberries. The *arbutus* grows in damp, cool areas of the forest and is to be found in the Galilee, the Carmel, Samaria and the Judean Hills. Usually, it is in the form of a bush with several stalks, but occasionally it takes the form of a tree with a single trunk rising to a height of as much as 6-7 meters.

Cercis ("Judas Tree"). In the summer, it is difficult to pick

TREES OF THE HOLY LAND

"But the hill-country shall be thine; for though it is a forest, thou shalt cut it down, and the goings out thereof shall be thine" — thus spoke Joshua to the House of Joseph when the land was settled by the tribes of Israel. Today we have no idea what that forest looked like, as years of neglect and uncontrolled felling by both the local inhabitants and the neighbouring peoples have left hardly a tree standing.

The English Lieutenant Condor, who led a research expedition to the Holy Land during 1872-1875, reported "all signs point to the fact that the natural vegetation has undergone great changes over the years and that the forest area has greatly diminished. In the absence of any laws protecting the forests, the fellaheen chop down the trees for firewood and this undoubtedly affects the appearance of the landscape adversely. It was Man, not Nature, who destroyed the quality of the land".

It is no wonder, therefore, that the famous American author, Mark Twain, wrote in his book "The Innocents Abroad", in which he tells of his travels in the Holy Land in the year 1867, "Of all the lands there are for dismal scenery, I think Palestine must be the prince. The hills are barren, they are dull of colour, they are unpicturesque in shape. The valleys are unsightly deserts fringed with a feeble vegetation that has an expression about it of being sorrowful and despondent... It is a hopeless, dreary, heartbroken land... Palestine sits in sackcloth and ashes... desolate and unlovely".

The British Mandatory government published the first Forest Protection Laws in 1927 and thereby succeeded in putting a stop to the uncontrolled destruction, preserving what remained of the forests and restoring them to life. Widespread restoration work was carried out following the War of Independence but, even so, the

060881

* 192215

ישראל ISRAEL
1987

ישראל ISRAEL
1987

ישראל ISRAEL
1987

ישראל ISRAEL
1987

ישראל ISRAEL
1987

ישראל ISRAEL
1987

ישראל ISRAEL
1987

ישראל ISRAEL
1987

ישראל ISRAEL
1987

מעצי החרוש הסכני
בישראל

TREES OF THE HOLY LAND

מעצי החרוש הסכני
בישראל

TREES OF THE HOLY LAND

מעצי החרוש הסכני
בישראל

TREES OF THE HOLY LAND

המשרד הראשי: שד' ירושלים 12, יפו 61080
MAIN OFFICE: TEL AVIV - YAFO - ISRAEL